

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

Правові горизонти

Legal horizons

ВИПУСК 12 (25)

Суми – 2018

**SECTION 9
INTERNATIONAL LAW**

**СЕКЦІЯ 9
МІЖНАРОДНЕ ПРАВО**

DOI: <http://www.doi.org/10.21272/legalhorizons.2018.i12.p74>

**ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ, ЩО
ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ДЕРЖАВИ НА ПРИКЛАДИ
ЛИТВИ²**

*Гаруст Юрій Віталійович,
доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри адміністративного, господарського права
та фінансово-економічної безпеки,
Навчально-науковий інститут права,
Сумський державний університет*

*Марченко Аліна Миколаївна,
Навчально-науковий інститут права,
Сумський державний університет*

У статті розкриваються особливості діяльності правоохоронних органів, що забезпечують фінансово-економічну безпеку держави на прикладі Литви.

Проаналізовано досвід Литви у питанні діяльності правоохоронних органів, що забезпечують фінансово-економічну безпеку, що обумовлено нещодавнім внесенням на розгляд до парламенту законопроекту від 19.03.2018 «Про Національне Бюро фінансової безпеки України», автори якого наголошують на необхідності запровадження литовського досвіду.

У статті висвітлено систему нормативно-правового забезпечення діяльності органів влади Литовської Республіки у сфері розслідування фінансових злочинів та боротьби з фінансуванням тероризму.

Аналізуються особливості діяльності Служби розслідування фінансових злочинів (СРФЗ) – («Financial Crime Investigation Service» (FCIS)), що була створена у Литві в контексті ефективної побудови та забезпечення системи її економічної безпеки. Висвітлюються місія, мета, повноваження, практична складова СРФЗ Литви.

Акцентується увага на те, що забезпечення економічної безпеки Литви орієнтується на відповідні нормативно-правові акти ЄС. Констатується, що, досвід Литви є надзвичайно корисним для розвитку нашої держави в частині діяльності правоохоронних органів, що забезпечують фінансово-економічну безпеку.

² Робота виконана в проєкті 0118U003582

Ключові слова: фінансово-економічна безпека, Національне Бюро фінансової безпеки України, Служби розслідування фінансових злочинів Литви, розслідування фінансових злочинів.

Harust Yu.V., Marchenko A. Foreign experience in the activities of law enforcement agencies that provide financial and economic security of the state for example, Lithuania. The urgency of this topic is determined by the modern reform of the law-enforcement system of our state in accordance with the standards and requirements of the European Community.

The article reveals the peculiarities of the activity of law-enforcement bodies that provide financial and economic security of the state (for example, Lithuania).

The author studies the experience of Lithuania in the work of law enforcement bodies providing financial and economic security, which is due to the recent introduction to the Parliament of the draft law dated March 19, 2018 "On the National Bureau of Financial Security of Ukraine", whose authors emphasize the need to introduce Lithuanian experience.

The article outlines the system of normative-legal support of the activity of the authorities of the Republic of Lithuania in the field of investigation of financial crimes and combating the financing of terrorism.

The peculiarities of the activities of the Financial Crime Investigation Service (the Financial Crime Investigation Service (FCIS)), which was established in Lithuania in the context of effective construction and maintenance of the system of its economic security, are analyzed. The mission, purpose, powers, practical component of the Lithuanian SSFF are covered.

The author draws attention to the fact that Lithuania does not have a special legislative framework for ensuring economic security. Ensuring economic security is guided by the relevant EU legal acts. It is noted that Lithuania's experience is extremely useful for the development of our state in terms of the activities of law enforcement bodies that provide financial and economic security.

Keywords: financial and economic security, National Bureau of Financial Security of Ukraine, Financial Crime Investigation Service of Lithuania, investigation of financial crimes.

Актуальність. Актуальність цієї теми зумовлена сучасною реформою правоохоронної системи нашої держави відповідно до стандартів та вимог Європейського співтовариства. Вивчаючи адміністративно-правовий механізм забезпечення фінансово-економічної безпеки у країнах ЄС, зокрема Литви, слід наголосити, що світовий досвід вказує на те, що без активної регулюючої ролі держави не може бути ефективною, соціально орієнтованою ринковою економікою, не говорячи вже про ефективність забезпечення економічної безпеки країни [1]. Дійсно, немає жодної країни з високорозвинутою економікою, де б держава усунулася від регулювання ключових соціально-економічних процесів.

Так само, для нашої країни важливим є встановлення власної моделі ролі держави в регулюванні питань фінансово-економічної безпеки, для чого необхідним є ґрунтовне вивчення та виважене запровадження позитивного європейського досвіду, зокрема досвіду Литви. Адже забезпечення економічної безпеки є гарантією незалежності та цілісності країни, стійкості соціально-економічної ситуації, умовою

стабільності та ефективності життєдіяльності суспільства. Тому забезпечення економічної безпеки належить до найважливіших національних пріоритетів більшості країн світу.

Тим більше актуальність вивчення досвіду Литви у питанні діяльності правоохоронних органів, що забезпечують фінансово-економічну безпеку, обумовлено й нещодавнім внесенням на розгляд до парламенту законопроекту від 19.03.2018 «Про Національне Бюро фінансової безпеки України» [2], автори якого наголошують на необхідності запровадження литовського досвіду.

Мета цієї статті полягає у розкритті особливостей зарубіжного досвіду діяльності правоохоронних органів, що забезпечують фінансово-економічну безпеку держави (на приклади Литви).

Виклад основного матеріалу. Висвітлюючи адміністративно-правовий механізм забезпечення фінансово-економічної безпеки Литви, слід зауважити: ця країна, як і Румунія, взяті за основу розробки дослідження, оскільки нині, у 2018 році, досвід цих країн активно обговорюється щодо запровадження в національну систему в частині

забезпечення фінансово-економічної безпеки України.

Мається на увазі законопроектна робота про Національне бюро фінансової безпеки, де пропонується змінити модель розслідування злочинів у сфері публічних фінансів.

З цього приводу, Т. Бодня пише: «головною перевагою нового силового органу має стати кардинальна зміна підходу до розслідування фінансових злочинів. Цей документ, підготовлений робочою групою, став альтернативою запропонованій Мінфіном концепції створення Служби фінансових розслідувань. Зараз він доступний для широкого обговорення [3].

У документі основний акцент зроблено на аналітичних функціях органу. Нацбюро збиратиме й систематизуватиме інформацію в сфері публічних фінансів, аналізуватиме дані, оцінюватиме ризики, використовуючи новітні програмні продукти. А ось рішення про відкриття кримінальних проваджень за вже проаналізованою інформацією буде прийматися спеціальною колегією на чолі з керівником бюро.

Розгляд досвіду адміністративно-правового забезпечення фінансово-економічної безпеки Литви доцільно розпочати із висвітлення системи нормативно-правового забезпечення діяльності органів влади Литовської Республіки у сфері розслідування фінансових злочинів та боротьби з фінансуванням тероризму.

Зокрема, це: Міжнародні правові акти: – Директива ЄС (ЄС) 2015/849 Європейського Парламенту та Ради від 20 травня 2015 р. «Щодо запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання коштів та фінансування тероризму»; – Регламент (ЄС) 2015/847 Європейського Парламенту та Ради від 20 травня 2015 р. «Про інформацію, що супроводжує перекази коштів»; – Конвенція «Про відмивання, пошук, вилучення та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом» (1990 р.); – Міжнародна конвенція «Про боротьбу з фінансуванням тероризму» (1999 р.); – Рішення Ради від 17 жовтня 2000 р. «Стосовно механізмів співробітництва між підрозділами фінансової розвідки держав-членів стосовно обміну інформацією» (2000/642/ЖНА); – Рамкове Рішення Ради 2005/212/ЖНА від 24 лютого 2005 р. «Про конфіскацію доходів, майна, пов'язаних із злочинами»; – Директива 2005/60 ЄС Європейського Парламенту та Ради від 26 жовтня 2005 р. «Про запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання коштів та фінансування тероризму»; – Постанова Європейського Парламенту та Ради № 1889/2005 від 26 жовтня 2005 р. «Щодо контролю за

ввезенням або виведенням готівки з Співтовариства».

Слід додати, що до нормативно-правових актів Литовської Республіки у сфері розслідування та боротьби з фінансовими злочинами відносяться: – Кримінальний кодекс (Ст. 216 «Легалізація грошових коштів або активів, отриманих від злочинної діяльності»); – Закон Литовської Республіки «Про запобігання відмиванню коштів та фінансуванню тероризму»; – Постанова № 677 від 9 липня 2008 р. «Щодо затвердження Переліку критеріїв, на підставі яких грошова операція або транзакція повинні розглядатися як підозрілі або незвичні, а також опис процедури припинення незвичної грошової операції та операції та подання інформації про підозрілі або незвичайні грошові операції чи операції до Служби розслідування фінансових злочинів при Міністерстві внутрішніх справ»; – Постанова № 680 від 9 липня 2008 р. «Про затвердження Правил надання правоохоронним органам та іншим державним установам Литовської Республіки інформації про грошові операції та операції клієнтів, які є у розпорядженні Служби розслідування фінансових злочинів при Міністерстві закордонних справ та обміну інформацією між Департаментом державної безпеки та Службою розслідування фінансових злочинів при Міністерстві внутрішніх справ у здійсненні заходів з попередження тероризму» [4].

Також в контексті створення ефективного механізму захисту фінансово-економічної безпеки Литви, важливим є те, що Литва є членом «MONEYVAL» «Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism» – Комітету експертів з оцінки заходів протидії відмиванню нелегальних коштів та фінансування тероризму [5]. «MONEYVAL» є постійним органом моніторингу Ради Європи, якому доручено оцінити дотримання принципів міжнародних стандартів – рекомендацій FATF (Financial Action Task Force on Money Laundering).

В свою чергу, одним з найважливіших стандартів FATF є вимога для країн визначати, оцінювати та зрозуміти ризики відмивання коштів та фінансування тероризму для країни, і вживати заходів для координації дій з оцінки ризиків та застосування ресурсів, спрямованих на ефективне пом'якшення ризиків.

Важливо наголосити, що в контексті ефективної побудови та забезпечення системи економічної безпеки Литви було створено Службу розслідування фінансових злочинів (СРФЗ) – («Financial Crime Investigation Service» (FCIS)) [6].

Місія Служби розслідування фінансових злочинів полягає у захисті державної фінансової

системи шляхом розкриття злочинних дій та інших порушень законодавства. Мета Служби розслідування фінансових злочинів – розробка методів боротьби з кримінальною діяльністю проти державної фінансової системи. З цією метою СРФЗ бере активну участь у реалізації Загальнодержавної програми запобігання та контролю злочинності, Національної програми боротьби з корупцією, готує стратегію розвитку зв'язків з громадськістю СРФЗ, в рамках якої вона прагне залучити суспільство до профілактичної діяльності проти фінансових злочинів.

Литовська Служба розслідування фінансових злочинів переслідує свою мету здійснення оперативних заходів, розкриття та проведення досудового слідства та запобігання злочинним діям, здійснення заходів щодо боротьби з відмиванням грошей та засобів, що гарантують легітимність отримання та використання фондів фінансової підтримки Європейського Союзу та інших країн, здійснюючи експертизу своєї комерційної та фінансової діяльності та подаючи висновки спеціалістам з цього питання, а також заходи, що дають можливість відшкодувати приховані податки, прагнучи максимально показати вплив на цю діяльність фактичного доходу, що сплачується до державного бюджету [4].

Також слід додати, що відділ профілактики відмивання коштів Комітету з аналізу та попередження є основним підрозділом Служби з розслідування фінансових злочинів, відповідальною за запобігання та аналіз відмивання коштів та фінансування тероризму. Це – Литовська філія фінансової розвідки, яка зобов'язана провадити наступну діяльність: - збирати та записувати інформацію про грошові операції та операції замовника та про замовника, що здійснює такі операції та транзакції; - накопичувати, аналізувати та публікувати інформацію, що стосується впровадження заходів щодо запобігання відмиванню коштів та фінансуванню тероризму; - повідомляти правоохоронним та іншим державним установам інформацію про грошові операції та операції, здійснені замовником; - надавати фінансовим установам та іншим суб'єктам інформацію про критерії визначення можливого відмивання коштів та фінансування тероризму та підозрілі або незвичайні грошові операції чи операції; - повідомляти фінансові установи, правоохоронні органи та інші державні інституції про результати аналізу та вивчення своїх звітів про підозрілі або незвичайні грошові операції та транзакції, про спостереження за можливими відмиванням коштів та фінансуванням тероризму або порушень; - оцінювати правові акти та

подавати пропозиції щодо вдосконалення відповідно до міжнародних стандартів та рекомендацій.

В свою чергу, Служба розслідування фінансових злочинів розкриває та досліджує злочини, пов'язані з незаконним надходженням та використанням фінансової підтримки з фондів Європейського Союзу та іноземних держав. СРФЗ також впроваджує запобіжні заходи проти злочинних дій та інших порушень, пов'язаних із отриманням та використанням фінансової підтримки. Рада запобігання та розслідування нелегальної підтримки є основним підрозділом СРФЗ, відповідальним за ці заходи. У межах своєї компетенції, підрозділ реалізує таке: - розкриває та досліджує злочини, пов'язані з отриманням та використанням фінансової підтримки з боку структурних фондів Європейського Союзу; - організовує зустрічі для обміну методичної та практичної допомоги з конкурентоспроможними установами, відповідальними за розкриття шахрайства з фінансовою підтримкою зі структурних фондів Європейського Союзу; - забезпечує результати розгляду звітів про підозру шахрайства, поданих керівними органами для структурних фондів Європейського Союзу; - бере участь у розробці законопроектів щодо фінансової підтримки структурних фондів Європейського Союзу; - бере участь у діяльності робочих груп з виявлення, розслідування, ліквідації та попередження підозрюваних злочинних діянь, пов'язаних із фінансовою підтримкою зі структурних фондів Європейського Союзу [5].

Крім того, Служба розслідування фінансових злочинів зосереджується на розкритті та дослідженні масштабних та транскордонних злочинних дій, що негативно впливають на національну фінансову систему: - міжнародні та внутрішні злочинні дії, пов'язані з шахрайством та ухиленням від податку на додану вартість (податку на додану вартість), акцизних зборів, податку на прибуток та інших податків, а також шахрайського управління рахунками; - кримінальні дії, пов'язані з незаконним надходженням та використанням фондів підтримки ЄС; - легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом (відмиванням грошей) та незаконним збагаченням; - кримінальні дії у сфері шахрайства та незаконного присвоєння або розкрадання майна в таких фінансових установах, як банки та кредитні спілки, та маніпулювання цін (шахрайство) в енергетичному секторі; - кримінальні дії, при яких імпорتنі споживчі товари, що продаються, не відображають загальний обсяг продажів, що призводить до ухилення від сплати податків або зменшення податків, що сплачуються до бюджету; - податок на

додану вартість, податок на прибуток та інше ухилення від сплати податків, якщо компанії на своїх рахунках показують фіктивні операції або операції за нереалістичними бухгалтерськими документами з іноземними компаніями або підробленими компаніями, зареєстрованими в Литві; - безопераційні транзакції та продажі (маскуючи реальний обсяг операцій та обороту) при здійсненні торгівлі товарами споживання; - використання благодійних фондів, фондів підтримки та інших неприбуткових організацій для вилучення грошей та ухилення від податку; - уникнення податку на прибуток та вилучення грошових коштів шляхом здійснення переказів за підроблені операції на іноземні банківські рахунки іноземних компаній або офшорів; - продаж уживаних автомобілів в Литві без сплати ПДВ через мережу компаній, підробка документів та зловживання системою маржі, яка застосовується до ПДВ [5].

Цікавою є інформація щодо практичної складової СРФЗ. Так, до найбільш резонансних кримінальних злочинів, розкритих Службою розслідування фінансових злочинів, можемо віднести такі [7]: 1. Розкрито групу литовських та латвійських громадян, які займаються незаконною торгівлею нафтопродуктами. 2. Розкрито дві організовані групи, що займаються незаконною торгівлею бензином та дизельними двигунами у Вільнюсі та Мажейкяй. 3. Розкрито групу осіб, включаючи одного громадянина Литви, що займається торгівлею криптовалютою. 4. Розкрито компанію, що продає пластикові двері та вікна в Клайпеда. 5. Розкрито кейтерингові компанії, що займаються незаконною вигодою від школярів та пацієнтів. 6. Розкрито АТ «Литовська залізниця» (АВ «Lietuvos geležinkeliai») та пов'язані з нею підприємства.

Як бачимо з наведених прикладів розслідувань, пріоритети Служби розслідування фінансових злочинів є наступними: - приділяти велику увагу прозорості застосування процедур управління. - здійснювати пошук для усунення нечесних конкуруючих об'єктів. - здійснювати спроби забезпечити такий стан, щоб фінансова підтримка

використовувалась лише для досягнення цілей проекту.

Підсумовуючи, слід зауважити, що Служба розслідування фінансових злочинів Литовської Республіки здійснює заходи запобігання відмиванню коштів та фінансуванню тероризму, спрямовані на створення ефективної національної системи боротьби з відмиванням грошей та забезпечення її належного функціонування, а також проводить досудове слідство щодо легалізації коштів та майна, отриманого від злочинної діяльності. Служба розслідування фінансових злочинів є головним державним інститутом, відповідальним за координацію співпраці установ, пов'язаних із впровадженням заходів з попередження відмивання грошей.

В наш час пріоритетна увага Служби розслідування фінансових злочинів Литовської Республіки приділяється розкриттю, розслідуванню та запобіганню злочинних діянь, пов'язаних з відмиванням грошей, розкраданням ПДВ, незаконним надходженням та використанням коштів фінансової підтримки з боку Європейського Союзу та іноземних держав. Ці злочинні дії завдають особливо велику шкоду державному бюджету та формують негативний імідж держави.

Висновки. Як загальний підсумок, слід констатувати, що в кожній державі, так само і в Литві, сформовані органи, що покликані сприяти збереженню фінансово-економічної безпеки. Як показує європейський досвід, вони можуть створюватись і функціонувати на базі різних державних органів та установ, маючи різний рівень незалежності у своїх діях та коло повноважень. Так, у Литві відсутня спеціальна законодавча база щодо забезпечення економічної безпеки. Забезпечення економічної безпеки орієнтується на відповідні нормативно-правові акти ЄС. В свою чергу, методи забезпечення економічної безпеки спрямовані насамперед на реалізацію фінансово-економічної безпеки [8]. Отже, досвід Литви є надзвичайно корисним для розвитку нашої держави в частині діяльності правоохоронних органів, що забезпечують фінансово-економічну безпеку.

Література:

1. Таранушенко Г.А. Економічна безпека держави. Статика процесу забезпечення / за ред. проф. Б. Кравченка. – К.: Кондор, 2012. – 302 с.
2. Про Національне Бюро фінансової безпеки України : Законопроект від 19.03.2018 : Електронний ресурс / Режим доступу http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63676
3. Бодня Т. Ніна Южаніна: "У законопроекті про Нацбюро фінансової безпеки ми змінили модель розслідування злочинів у сфері публічних фінансів" / Т. Бодня : Електронний ресурс. – Режим доступу :

https://sensor.net.ua/resonance/3054633/nna_yujanna_u_zakonoproekt_pro_natsbyuro_fnansovo_beze_eki_mi_zmnili_model_rozsliduvannya_zlochinv_u_sfer

4. Муравська Ю. Інституційне забезпечення розслідування фінансових злочинів та боротьби з фінансуванням тероризму в контексті зміцнення економічної безпеки держави: досвід Литви / Ю. Муравська // Актуальні проблеми правознавства. - Випуск 3 (11). - 2017 р. – С. 149-154.

5. Manning G. A. Financial Investigation and Forensic Accounting. - third Edition, by CRC Press Textbook, 2010. - 792 p.

6. Резнік О. М. Порівняльний аналіз сутності економічної безпеки України та країн Європейського Союзу / О. М. Резнік // Форум права. – 2015. – № 4. – С. 232–236.

7. Financial Crime Investigation Service. [Electronic resours]. – Mode of access: <http://www.fntt.lt/en>.

8. Притула Н.В. Досвід забезпечення економічної безпеки в зарубіжних країнах / Н.В. Притула // Економіка та управління національним господарством: стан, тенденції та перспективи: тези доп. I Міжн. наук.-практ. конф. — Одеса: Пальміра, 2014. — С. 41—44.